

children of elementary school age in the conditions of a modern educational institution as an important condition for their socialization, the result of which is their legal upbringing; The legal tasks, which are solved in the process of legal education of pupils, are described. Different approaches to constructing the content of the legal material are described. It is noted that the basis of legal beliefs is legal knowledge.

It is emphasized that in legal knowledge special scientific, as well as life experience of man, his outlook are accumulated. The emphasis is on the fact that beliefs are formed only if the knowledge merges with feelings. It is noted that the lack of legal education leads to the fact that students often give incorrect assessments to certain moral and legal phenomena, facts, and based on inaccurate and false views, misconduct when dealing with a particular issue.

Key words: legal upbringing, junior schoolboy, legal education, legal knowledge.

Стаття надійшла до редакції 30.10.2017

І. М. Літвінчук

ВИХОВАННЯ ГІПЕРАКТИВНИХ ДІТЕЙ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ

Анотація. У статті здійснено теоретичний аналіз проблеми гіперактивних дітей. Проаналізовано поняття «гіперактивність», «гіперактивний розлад з дефіцитом уваги», «синдром дефіциту уваги з гіперактивністю». Зазначено, що гіперактивні діти мають підвищену потребу у русі, та при блокуванні цієї потреби правилами поведінки у дитини погіршується увага, знижується працездатність, підвищується стомлюваність. З'ясовано, що незважаючи на значну кількість досліджень проблеми гіперактивності, серед батьків і педагогів існує думка, що гіперактивність – це всього лише поведінкова проблема, а іноді і просто «розбещеність» дитини або результат невмілого виховання.

Ключові слова: виховання, гіперактивні діти, гіперактивність, гіперактивний розлад з дефіцитом уваги, синдром дефіциту уваги з гіперактивністю.

Постановка проблеми. Значні соціальні зміни у сучасному соціумі відображаються на розвитку дитини. Щораз більша кількість порушень та затримок розвитку особистості у дитячому віці робить необхідним вивчення, систематизацію та узагальнення світового досвіду виховання й психологічної допомоги таким дітям. Особливу увагу привертають до себе діти з порушенням функції уваги та гіперактивністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми свідчить, що явище гіперактивності у молодшому шкільному віці дедалі більше стає суттєвою проблемою психічного розвитку дитини, її соціалізації,

засвоєння шкільної програми (І. П. Брязгунов, О. В. Касатікова, М. М. Заваденко, Н. М. Іовчук, А. Д. Комелева, Л. С. Алексєєва, О. К. Лютова, Г. Б. Моніна, О. І. Романчук, А. Л. Сиротюк, Р. Барклі, У. Брек, І. Прекоп та ін.) [1; 6].

Тому **мета статті** – здійснити теоретичний аналіз проблеми виховання гіперактивних дітей.

Виклад основного матеріалу. Серед типових порушень поведінки дітей неможливо не помітити гіперактивну дитячу поведінку. Симптоми гіперактивності вперше були описані як розлад у 1902 році англійським лікарем Д. Стіллом, який вважав, що поява симптомів викликана слабким «гальмуючим волеспрямуванням» («inhibitory volition») і «недостатнім моральним контролем» («defective moral control») [7].

Поняття «гіперактивність» складається з двох частин: «гіпер» та «активність». «Гіпер...» (від грец. *Hyper* – «над», «зверху») – складова частина складних слів, що вказує на перевищення норми. Слово «активний» прийшло із латинського «*activus*» і означає «діяльний, дійовий».

Точка зору психологів акумульована та представлена у психологічних словниках. Так, у психологічному словнику, складеному С. Ю. Головним, дитяча гіперактивність (*hyperactivity*) визначається як відхилення від вікових норм онтогенетичного розвитку, що характеризується неухважністю, відволіканням, імпульсною поведінкою в інтелектуальній та соціальній діяльності, підвищеною руховою активністю при нормальному рівні інтелектуального розвитку [7].

У сучасному тлумаченні гіперактивність визначається і як стан, що отримав назву «гіперактивний розлад з дефіцитом уваги» (ГРДУ) і як «синдром дефіциту уваги з гіперактивністю» (СДУГ).

Синдром дефіциту уваги і гіперактивності (СДУГ) – хронічний психічний розлад у дітей, що характеризується неухважністю, гіперактивністю, імпульсивністю, які проявляються в різних ситуаціях і обумовлюють стійку соціальну і/або шкільну дезадаптацію. У дітей із СДУГ частіше зустрічаються когнітивні розлади, розлади розвитку шкільних навичок, рухових функцій і мови та багато інших проблем.

Педагоги часто відзначають, що ці діти не можуть зосередитись на одному предметі протягом більш-менш тривалого часу, не здатні виконати поставлене завдання, не цікавляться якістю і результатами його виконання, та пояснюють таку поведінку дітей «неслухняністю», «невихованістю», «недисциплінованістю» [9].

Психологи стверджують, що гіперактивні діти мають підвищену потребу у русі. При блокуванні цієї потреби вимогами вихователів, правилами поведінки у дитини зростає мускульне напруження, погіршується увага, знижується працездатність, дитина швидко стомлюється. Емоційна розрядка, яка проявляється після цього, є захисною фізіологічною реакцією організму на надмірну напругу і проявляється у

неконтрольованому рухливому занепокоєнні, роздратуванні, що нерідко кваліфікуються як дисциплінарні порушення [3]. Стан стомлюваності часто супроводжується безпричинним роздратуванням, плаксивістю, істериками. Можуть спостерігатись порушення просторової координації – рухова вайлуватість та незграбність [2, с. 159].

Симптоми гіперактивно-імпульсної поведінки, що з'явилися у дитини в дошкільний період, зберігаються і під час її навчання у початковій і середній школі [4]. Все це призводить до слабкої успішності у школі і низької самооцінки. Типове явище для гіперактивної дитини, яка потрапляє у нові умови навчання у початковій школі – низька успішність, проблеми у спілкуванні та стосунках з однолітками [3].

Науковці відзначають необхідність ранньої корекційної роботи з гіперактивними учнями молодшого шкільного віку. Слід визнати, що в Україні поки що відсутня єдина система ранньої комплексної діагностики СДГУ і страждає психолого-педагогічний супровід природного розвитку дітей цієї категорії.

Отже, гіперактивність – стан, при якому активність і збудливість людини, дитини перевищує норму. У випадку, якщо подібна поведінка є проблемою для інших, гіперактивність трактується як психічний розлад. Гіперактивність частіше зустрічається у дітей та підлітків, ніж у дорослих людей, тому що викликається емоціями [8].

У широкому сенсі «гіперактивність» означає ряд різноманітних проблем поведінки – неслухняність, часті нічні пробудження, а також багатослівна, нав'язлива або залежна поведінка і т. д.

Гіперкінетичний розлад згідно з міжнародною класифікацією хвороб, охоплює гіперактивність, порушення уваги, імпульсивність. Синонімами є терміни: синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (СДУГ), мінімальна мозкова дисфункція (ММД), синдром рухової гіперактивності з порушеннями уваги (СРГПУ) [5].

Спеціальні обстеження показують, що упродовж останніх років близько 15-20 % дітей, які вступають до школи, мають різні порушення нервово-психічного здоров'я. Порушення нервово-психічного здоров'я науковці відносять до категорії так званих «прикордонних розладів», тобто таких, що знаходяться на межі норми і хвороби. Їх дуже важко розпізнати в дошкільний період, проте при щонайменшому «поштовху», яким і є початок систематичного навчання в школі і весь комплекс шкільних навантажень, вони набувають вираженого характеру, і вчитель стикається з цим раніше за усіх.

Незважаючи на те, що цією проблемою займаються багато фахівців (педагоги, дефектологи, логопеди, психологи, психіатри, соціальні педагоги), сьогодні серед батьків і педагогів все ще існує думка, що гіперактивність – це всього лише поведінкова проблема, а іноді і просто «розбещеність» дитини або результат невмілого виховання [1, с. 24].

Наприкінці XIX століття в книзі Ф. Шольца «Недоліки в характері

дитини. Друга золота книжка» було виділено й описано групу дітей, яких названо «неспокійними, важкими» дітьми. Автор зазначає, що у такої дитини рухливість поширюється здебільшого на весь організм, руки й ноги перебувають у неспокійному довольному русі, вони «мечуться» в усі сторони й своєю незграбністю лише ускладнюють справу. Таких дітей можна назвати «тріпотливими», а балакучість ніщо інше, як перенесення м'язового занепокоєння у сферу мовлення [6].

У працях Є. Госпарової пропонується аналогічна характеристика дітей, яких науковець називає «шустриками». Яскраво виражений «шустрик» – це непосидюча, невгамовна, рухлива гіперактивна дитина, її важко привчити до порядку, їй із труднощами вдається будь-яка діяльність, що сковує її активність. Ця дитина не здатна виконати завдання, таким дітям важко утримати образ цілі. Мета змінюється декілька разів під час діяльності. Діти не можуть утримати в пам'яті певну послідовність дій, тому що вона для них внутрішньо неструктурована, а звідси – безладні випадкові відволікання.

У дослідженнях Є. Є. Сапогової важкі діти представлені як галасливі, рухливі; учена розділяє дітей на дві категорії. До однієї з них відносяться дуже гучні, зухвалі, рухливі, агресивні, некеровані, неслухняні діти; іншу ж утворюють діти мляві, повільні, тихі, плаксиві, примхливі, уперті, не контактні, «неслухняні» [10].

На думку інших дослідників, гіперактивність проявляється в надлишку рухової активності, не залежить від віку й статі. У роботах Є. М. Мостюкової, Г. В. Грибонової, А. Г. Московкіної зазначається, що в дітей із сімей, де домінує сімейний алкоголізм синдром підвищеної збудливості й рухового розгальмування вже проявляється при народженні і є навіть одним із симптомів алкогольного синдрому плоду.

Висновки. Отже, дитяча гіперактивність, яка є значною проблемою і для батьків, і для педагогів, є соціально-психолого-педагогічною проблемою, тому що гіперактивність дітей переважно зумовлена соціальними і психологічними чинниками. Останнім часом у нашій системі освіти й виховання гіперактивності дітей приділяється все більше уваги, але ще недостатньо розробленими залишаються методи корекції гіперактивності у дітей. Тому перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці й апробації корекційних програм для гіперактивних дітей.

Список використаних джерел:

1. Алексеева І. В. Гіперактивні діти: корекція поведінки/ Ірина Алексеева, Марина Калшикова. – К.: Шкільний світ. – 2011. – 96 с.
2. Гурина О. М. Робота з гіперактивними дітьми. Психологічна компетентність учителя // Психолог. – 2006. – № 221. – 236 с.
3. Діти з гіперактивними розладами та дефіцитом уваги/ Т. Ілляшенко // Початкова школа. – 2009. – № 6. – с. 54–56.

4. Єрофєєва Є. Гіперактивна дитина/ Анна Єрофєєва // Шкільний світ. – 2011. – № 14. – с. 5–8.
5. Заваденко Н. Н. Диагноз и дифференциальный диагноз синдрома дефицита внимания с гиперактивностью у детей // Школьный психолог. – № 4. – 2010. – С. 2–6.
6. Коробко С. Л. Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник / С. Л. Коробко, О. І. Коробко – Київ: «Літера ЛТД». – 2006.
7. Макаренко С. Непосидько Філ: психолого-медико-педагогічна допомога гіперактивним дітям / С. Макаренко // Шкільний світ. – 2008. – № 47. – с. 5–19.
8. Маринушкіна О. Є. Порадник практичного психолога / О. Є. Маринушкіна, Ю. О. Замазій – Х., 2007. – 240 с.
9. Психолого-медико-педагогическая помощь гиперактивным детям/ С. Макаренко // Воспитание школьников. – 2007. – № 9. – с. 48–54
10. Сапогова Е. Е. Психология развития человека / Е. Е. Сапогова. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 460 с.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Aliekseieva I. V. Hiperaktyvni dity: korektsiia povedinky [Hyperactive Children: Behavioral Correction] / Iryna Aliekseieva, Maryna Kalshykova. – К.: Shkilnyi svit. – 2011. – 96 s. (in Ukrainian)
2. Hurina O.M. Robota z hiperaktyvnymy ditmy. Psykholohichna kompetentnist uchytelia [Work with Hyperactive Children. Psychological Competence of the Teacher] // Psykholoh. – 2006. – #221. – 236 s. (in Ukrainian)
3. Dity z hiperaktyvnymy rozladamy ta defitsytom uvahy [Children with Hyperactive Disorders and Attention Deficit] / Т. Illiashenko // Pochatkova shkola. – 2009. – #6. – s. 54–56. (in Ukrainian)
4. Yerofeieva Ye. Hiperaktyvna dytna [Hyperactive Child] / Anna Yerofeieva // Shkilnyi svit. – 2011. – # 14. – S. 5–8. (in Ukrainian)
5. Zavadenko N. N. Diaznos i differencial'nyj diaznos sindroma deficita vnimanija s giperaktivnost'ju u detej [Diagnosis and Differential Diagnosis of Attention Deficit Hyperactivity Disorder in Children] // Shkol'nyj psiholog. – #4. – 2010. – S. 2–6. (in Russian)
6. Korobko S. L. Robota psykholoha z molodshymy shkoliaramy: Metodychnyi posibnyk [Work of a Psychologist with Junior Schoolchildren: Methodical Manual] / S. L. Korobko, O. I. Korobko–Kyiv: “Litera LTD”. – 2006. (in Ukrainian)
7. Makarenko S. Neposydko Fil. Psykholoho-mediko-pedahohichna dopomoha hiperaktyvnym ditiam [Neposidko Phil: Psychological and Medical-pedagogical Help to Hyperactive Children] / S. Makarenko // Shkilnyi svit. – 2008. – # 47. – s. 5–19. (in Ukrainian)

8. Marinushkina O. Ye. Poradnyk praktychnoho psykholoha [Advisor to a Practical Psychologist] / O. Ye. Marinushkina, Yu. O. Zamazii. – Kh., 2007. – 240 s. (in Ukrainian)
9. Psihologo-mediko-pedagogicheskaja pomoshh' giperaktivnym detjam [Psycho-medical and Pedagogical Help for Hyperactive Children] / S. Makarenko // Vospitanie shkol'nikov. – 2007. – #9. – S. 48–54 (in Russian)
10. Sapogova E. E. Psihologija razvitiya cheloveka [Psychology of Human Development] / E. E. Sapogova. – М. : Aspekt Press, 2001. – 460 s. (in Russian)

Аннотация: В статье осуществлен теоретический анализ проблемы гиперактивных детей. Проанализировано понятия «гиперактивность», «гиперактивный разлад с дефицитом внимания», «синдром дефицита внимания с гиперактивностью». Указано, что гиперактивные дети имеют повышенную потребность в движении, и при блокировании этой потребности правилами поведения у ребенка ухудшается внимание, снижается трудоспособность, повышается утомляемость. Выяснено, что несмотря на значительное количество исследований проблемы гиперактивности, среди родителей и педагогов существует мысль, что гиперактивность – это всего лишь поведенческая проблема, а иногда и просто «распущенность» ребенка или результат неумелого воспитания.

Ключевые слова: воспитание, гиперактивные дети, «гиперактивность, гиперактивный разлад с дефицитом внимания, синдром дефицита внимания с гиперактивностью».

Abstract. The article analyzes the problem of hyperactive children. The concepts of “hyperactivity”, “hyperactive disorder with attention deficit”, “attention deficit hyperactivity disorder syndrome” are analyzed. It is noted that hyperactive children have an increased need for movement, and when this requirement is blocked, the rules of behavior in a child worsens attention, reduces performance, increases fatigue. It is found that despite a significant number of studies of the problem of hyperactivity, among parents and teachers there is the opinion that hyperactivity is just a behavioral problem, and sometimes simply «promiscence» of a child or the result of inability to educate.

Key words: education, hyperactive children, hyperactivity, attention deficit hyperactivity disorder, attention deficit hyperactivity disorder syndrome.

Стаття надійшла до редакції 31.10.2017